XI skyrius

Tiesioginės demokratijos institutai

doc. dr. Augustinas Normantas

XI SKYRIAUS TURINYS

1. Tiesioginės demokratijos samprata 361
2. Referendumas 361
3. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė 369
4. Peticijos teisė. 371

1. Tiesioginės demokratijos samprata

Konstitucijoje nustatyta, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta, kad suverenitetas priklauso Tautai ir kad niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto bei savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių (Konstitucijos 2 straipsnis ir 3 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika, aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus. Taigi Tautos suverenitetas įgyvendinamas arba tiesiogiai, t. y. naudojantis tiesioginės demokratijos institutais, arba per atstovus, t. y. naudojantis atstovaujamosios demokratijos institutais. Atkreiptinas dėmesys, kad šie abu institutai tarpusavyje yra derinami ir Tauta savo suverenitetą įgyvendina naudodamasi jais abiem. Atstovaujamosios demokratijos institutams priskiriami įvairių rūšių rinkimai: Seimo, Respublikos Prezidento, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų, o tiesioginės demokratijos instituto įgyvendinimo turinys yra šiek tiek platesnis. Iš Konstitucijos nuostatų kyla šie tiesioginės demokratijos institutai:

1. Referendumas. Svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. Referendumas taip pat skelbiamas, jeigu jo reikalauja ne mažiau nei 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Referendumo skelbimo ir vykdymo tvarką nustato įstatymas (Konstitucijos 9 straipsnio 1, 3, 4 dalys).
2. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisę taip pat turi Lietuvos Respublikos piliečiai, turintys rinkimų teisę. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisę įgyvendina 50 tūkstančių piliečių, kurie gali teikti Seimui įstatymo projektą, kurį Seimas privalo svarstyti (Konstitucijos 68 straipsnio 2 dalis).
3. Peticijos teisė. Piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas (Konstitucijos 33 straipsnio 3 dalis). Peticijos turinys įprastai yra susijęs su tam tikrais siūlymais dėl teisės aktų koregavimo, kurių rezultatas yra svarbus visai visuomenei ar jos daliai.

Toliau kiekvienas iš šių tiesioginės demokratijos institutų bus aptariamas detaliau.

2. Referendumas

Konstitucijos 9 straipsnio 1 dalyje skelbiama: „Svarbiausi Valstybės ir Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu.“ Referendumas (lot. referendum – tai, kas turi būti pranešta) – tai svarbiausias tiesioginės demokratijos institutas, pasireiškiantis tiesioginiu rinkėjų balsavimu tam tikru valstybės ar visuomenės gyvenimo klausimu. Referendumas dėl tam tikrų nuostatų priėmimo gali būti inicijuojamas Seimo arba ne mažiau kaip 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, reikalavimu. Pastebėtina, kad per referendumus balsuotojams pateikiamas tam tikras kalbos atžvilgiu nesudėtingas, nepainiai suformuluotas klausimas, į kurį reikia atsakyti tik „taip“ arba „ne“. Referendumo metu piliečių valia yra išreiškiama balsuojant už referendumui pateiktą klausimą. Sutiktina, kad iš pirmo žvilgsnio referendumo procedūra gali priminti rinkimus, tačiau derėtų pabrėžti, kad šių demokratinių institutų tapatinti negalima. Referendumas ir rinkimai skiriasi rinkėjų valios išreiškimo objektu. Rinkimuose piliečiai balsuoja už kandidatus į Tautos atstovus arba į kitas renkamas institucijas, o referendumo objektas yra konkretus referendumui teikiamas klausimas. Referendumo metu piliečiai pasisako konkrečiu jiems

užduodamu svarbiu valstybės arba Tautos gyvenimui klausimu. Taip pat skiriasi rinkimų ir referendumo rezultatų nustatymo procedūros ir tvarka. Rinkimų rezultatai gali būti nustatomi ir pagal mažoritarinę, ir pagal proporcinę rinkimų sistemą, o referendumo rezultatai gali būti nustatomi tik remiantis mažoritarizmo principu[854].

Konstitucinis Teismas savo praktikoje[855] yra pažymėjęs, kad referendumas, kaip ir rinkimai, yra Tautos aukščiausios suverenios galios tiesioginio vykdymo forma, kai piliečiai savo valią pareiškia visuotiniu balsavimu. Inicijuoti referendumo paskelbimą ir balsuoti referendume gali tik rinkimų teisę turintys piliečiai. Referendumai vyksta pagal rinkimų teisės principus.

Taigi referendumą galima apibrėžti kaip teisės normomis reglamentuotą balsavimo procedūrą, per kurią rinkimų teisę turintys valstybės piliečiai, vadovaudamiesi savo patyrimu ir vertybinėmis nuostatomis, pareiškia savo valią svarbiausiais Tautos bei valstybės gyvenimo klausimais. Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas referendumo instituto ypatumus, yra konstatavęs, kad: „Pagal teisės teoriją ir konstitucines tradicijas referendumas suprantamas kaip piliečių visuotinis balsavimas dėl Konstitucijos, įstatymo ar atskirų jo nuostatų priėmimo, taip pat dėl vidaus ar užsienio politikos klausimų. Šio demokratijos instituto esmę nusako du pagrindiniai kriterijai: 1) tautos suverenių galių (suprema potestas) tiesioginis apibūdinimas ir 2) tiesioginės demokratijos įgyvendinimo procese priimtų aktų teisinė reikšmė.“[856]

Teisinėje literatūroje šalia referendumo vartojama ir kita sąvoka – plebiscitas (lot. plebiscitum – tautos sprendimas). Vieni autoriai šiuos demokratijos institutus laiko sinonimais, kiti bando skirti pagal tikslus, kurių siekiama balsuojant, bei teisinius padarinius.

Kartais teigiama, kad plebiscitas – tai balsavimas ypač svarbiais, lemtingais valstybei klausimais. Tai gyventojų apklausa, siekiant išspręsti konkrečios valstybės teritorijos likimą, tai teritorinių ginčų sprendimo būdas tarptautinėje praktikoje. Galima teigti, kad ir referendumas, ir plebiscitas įvardija tą patį konstitucinį teisinį reiškinį – tautos balsavimą svarbiausiais šalies gyvenimo klausimais[857].

Referendumo sąvoka gali būti suprantama dviem prasmėmis:

1. tai konstitucinės teisės institutas;
2. tai įstatymu reglamentuota balsavimo procedūra, per kurią rinkimų teisę turintys valstybės piliečiai pareiškia savo valią.

Teisinėje literatūroje pateikiama įvairių referendumų klasifikacijų. Šis referendumų klasifikavimas priklauso nuo kriterijų, pagal kuriuos skiriamos tam tikros referendumų rūšys. Pavyzdžiui, referendumus pagal tai, kokioje teritorijos dalyje jie vykdomi, galima skirstyti į nacionalinius ir vietos; pagal būtinumą vykdyti referendumą, norint priimti tam tikrą sprendimą – į privalomus ir fakultatyvinius; pagal keliamų klausimų pobūdį – į konstitucinius ir paprastuosius; pagal parlamento dalyvavimą – į ikiparlamentinius, poparlamentinius ir neparlamentinius; pagal sprendimo pobūdį – į patvirtinančius ir atšaukiančius; pagal juridinę galią – į sprendžiamuosius bei konsultacinius ir kt.[858]

Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinto referendumo institutui yra svarbus Konstituci-

---

[854] Rinkėjų valia nustatoma pagal tai, kokių balsų – už ar prieš – yra daugiau.

[855] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

[856] Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 57-1120.

[857] Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios,* 2006, Nr. 123-4650.

[858] Plačiau apie referendumų klasifikavimą: Birmontienė, T., *et al*. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius, 2002, p. 657–659.

nio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimu pasiūlytas referendumų klasifikavimas. Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžta, kad referendumai skirstomi į sprendžiamuosius, patariamuosius ir ratifikacinius[859]. Konstitucinis Teismas minėtame nutarime atkreipė dėmesį į tai, kad sprendžiamieji referendumai, per kuriuos tauta visuotinio balsavimo būdu priima įstatymus, demokratinių tradicijų šalyse kaip politinis teisinis institutas reti. Labiau paplitę patariamieji referendumai, kuriems teikiami svarstyti svarbiausi šalies gyvenimo klausimai, ir ratifikaciniai, per kuriuos tauta išreiškia pritarimą ar nepritarimą parlamento priimtam įstatymui.

Pagal Konstitucijos 9 straipsnio 4 dalį referendumo skelbimo ir vykdymo tvarką nustato įstatymas. Pastebėtina, kad 2002 m. birželio 4 d. priimtas ir beveik dvidešimtmetį galiojęs Referendumo įstatymas[860], vadovaujantis Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarimu[861], daugiau nebegalėjo būti taikomas, nes Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymas prieštarauja Konstitucijai, kadangi turėjo būti priimtas kaip konstitucinis teisės aktas. Grįsdamas savo poziciją, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Referendumo įstatymu iš esmės naujai apsvarstyta ir naujai sureguliuota referendumo skelbimo, organizavimo ir vykdymo tvarka, todėl Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad Seimas, priimdamas Referendumo įstatymą (2018 m. gruodžio 20 d. redakcija), nepaisė Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatytos tokiam įstatymui priimti tvarkos ir konstitucinio teisinės valstybės principo, taip pat Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatytos tokio įstatymo formos.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas[862], nagrinėjęs referendumo vykdymo valstybėje ypatumus panaikinus Referendumo įstatymą, atkreipė dėmesį į tai, kad tol, kol įstatymų leidėjas nėra priėmęs naujo Referendumo konstitucinio įstatymo, pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6 straipsnį Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas ir kiekvienas asmuo savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija.

Siekiant įgyvendinti minėtą Konstitucinio Teismo nutarimą, 2022 m. birželio 23 d. buvo priimtas naujasis Referendumo konstitucinis įstatymas[863], kuriame iš naujo buvo įtvirtinta piliečių referendumo teisės įgyvendinimo tvarka, referendumo rūšys, jo inicijavimas, paskelbimas, organizavimas ir vykdymas. Minėtame teisės akte, be kita ko, įtvirtinti ir reikalavimai, taikomi referendumui teikiamo sprendimo turiniui. Visų pirma, vadovaujantis Referendumo konstituciniu įstatymu, referendumui teikiamas sprendimas turi atitikti iš Konstitucijos kylančius reikalavimus ir turi būti suderintas su Konstitucijos nuostatomis. Be kita ko, referendumui teikiamas sprendimas turi būti pateikiamas aiškiai, neklaidinti, neapimti kelių tarpusavyje pagal turinį ir pobūdį nesusijusių klausimų, kelių tarpusavyje nesusijusių Konstitucijos pataisų ar įstatymų nuostatų.

Minėtame teisės akte taip pat numatyta, kad referendumo data skiriama ne vėliau kaip po 12 mėnesių ir ne anksčiau kaip po 3 mėnesių nuo Seimo nutarimo dėl referendumo paskelbimo priėmimo dienos. Referendumas vyksta vieną dieną. Iniciatyva paskelbti referendumą tuo pačiu klausimu gali būti reiškiama ne anksčiau kaip po vienų metų.

Pastebėtina, kad referendumo skelbimui ir vykdymui taikomi demokratiniai rinki-

859 Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 57-1120.

860 Referendumo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2570.

861 Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo (2018 m. gruodžio 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir konstituciniam įstatymui, TAR, 2021-07-01, Nr. 14847.

862 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. R-14-1062/2021.

863 Lietuvos Respublikos referendumo konstitucinis įstatymas Nr. XIVP-658(2). Paskelbta TAR, 2022-07-11, Nr. 15209.

mų į politines atstovaujamąsias institucijas principai: visuotinė, lygi, tiesioginė rinkimų teisė, slaptas balsavimas, laisvi ir sąžiningi rinkimai, skaidrus ir viešas rinkimų procesas[864]. Pažymėtina, kad šie principai kyla *inter alia* iš konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamų imperatyvų ir aiškintini atsižvelgiant į juos. Akcentuotina ir tai, kad per referendumą kyla imperatyvas sudaryti prielaidas nustatyti tikrąją Tautos valią. Taigi minėtų Konstitucijoje įtvirtintų demokratinių rinkimų į politines atstovaujamąsias institucijas principų paisymas yra skirtas *conditio sine qua non* prielaidoms per referendumą nustatyti tikrąją Tautos valią sudaryti[865]. Vadinasi, pagal Konstituciją, referendumas yra organizuojamas vadovaujantis visuotine rinkimų teise, kurios pagrindu yra sudaromos prielaidos referendume dalyvauti visiems piliečiams, kuriems balsavimo dieną yra sukakę 18 metų, kurie nėra teismo pripažinti neveiksniais[866].

Referendumo konstituciniame įstatyme taip pat įtvirtinti bendrieji referendumo principai: 1) dalyvavimas referendume yra laisvas ir grindžiamas demokratiniais rinkimų teisės principais: visuotinės, lygios ir tiesioginės rinkimų teisės bei slapto balsavimo; 2) referendume turi teisę dalyvauti piliečiai, kuriems sukakę 18 metų; referendume nedalyvauja piliečiai, kurie teismo pripažinti neveiksniais; 3) piliečiai dalyvauja referendume lygiais pagrindais; 4) referendumas yra tiesioginis, piliečiai dalyvauja referendume tiesiogiai ir asmeniškai; 5) balsavimas vykdant referendumą yra slaptas, piliečių reiškiamos valios kontroliuoti neleidžiama; 6) piliečių teisių dalyvauti referendume negalima varžyti dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Be to, konstituciniame įstatyme numatomas draudimas organizuojant ir vykdant referendumą papirkti piliečius. Šio draudimo įtvirtinimas *mutatis mutandis* sietinas su Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada dėl galimo Seimo rinkimų įstatymo pažeidimo. Joje Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „rinkimų praktikoje ėmė plisti rinkėjų balsų tiesioginis ir netiesioginis pirkimas, o tai iškreipia tikrąją rinkėjų valią, sudaro prielaidas nesąžiningai konkuruoti rinkimuose, mažina pasitikėjimą Tautos atstovybe“[867]. Be kita ko, Referendumo konstituciniame įstatyme yra numatyta, kad Vyriausioji rinkimų komisija, siekdama užtikrinti referendumo skaidrumą ir sąžiningumą, apie nustatytą piliečių papirkimo faktą paskelbia savo interneto svetainėje kartu su tyrimo išvada ir nurodo piliečių papirkimą organizavusio asmens ar asmenų grupės vardus ir pavardes. Šie piliečių papirkimą organizavusių asmenų duomenys Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje skelbiami penkerius metus nuo jų paskelbimo dienos.

Lietuvos Respublikoje gali būti rengiami privalomieji ir konsultaciniai (patariamieji) referendumai. Abiejų rūšių referendumai laikomi įvykusiais, jeigu juose dalyvavo daugiau kaip pusė arba kvalifikuota dauguma piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus.

Privalomai rengiami referendumai šiais klausimais:

1) dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsnio nuostatos, kad „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“, pakeitimo (sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė ne mažiau kaip 3/4 piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus);

---

[864] Konstitucinio Teismo 2019 m. vasario 15 d. nutarimas, TAR, 2019-02-15, Nr. 2373.
[865] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.
[866] Konstitucinio Teismo 2019 m. vasario 15 d. nutarimas, TAR, 2019-02-15, Nr. 2373.
[867] Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 163-5955.

2) dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos I skirsnio „Lietuvos valstybė“ nuostatų pakeitimo (sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė daugiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus);
3) dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos XIV skirsnio „Konstitucijos keitimas“ nuostatų pakeitimo (sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė daugiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus);
4) dėl 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ pakeitimo (sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė ne mažiau kaip 3/4 piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus);
5) dėl 2004 m. liepos 13 d. konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1, 2 straipsnių nuostatų pakeitimo;
6) dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose, jeigu šis dalyvavimas yra susijęs su Lietuvos valstybės organų kompetencijos daliniu perdavimu tarptautinių organizacijų institucijoms ar jų jurisdikcijai (sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė daugiau kaip pusė referendume dalyvavusių piliečių).

Vadovaujantis Referendumo konstituciniu įstatymu, privalomasis referendumas laikomas įvykusiu, jeigu jame dalyvavo daugiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašą. Sprendimas dėl kitų klausimų, įstatymų ar jų nuostatų, dėl kurių buvo sprendžiama privalomajame referendume, yra laikomas priimtu, jeigu tam pritarė daugiau kaip pusė piliečių, dalyvavusių referendume, bet ne mažiau kaip 1/3 piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašą.

Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarime atskleidė materialiuosius Konstitucijos keitimo apribojimus – iš Konstitucijos kylančius ribojimus priimti tam tikro turinio Konstitucijos pataisas, taip pat skirtus materialiosioms vertybėms, kuriomis grindžiama Konstitucija ir valstybė, ginti, šių vertybių, Konstitucijos nuostatų darnai apsaugoti. Pagal Konstituciją, negali būti daromos tokios pataisos, kuriomis būtų paneigta bent viena iš Lietuvos valstybės pamatą sudarančių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybė, demokratija, respublika, prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis.

Taigi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1 straipsnio nuostatų „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“ ir 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų Sąjungas“ nuostatų pakeitimai negali būti priimami net ir tais atvejais, jeigu joms pritartų daugiau kaip 3/4 piliečių, turinčių rinkimų teisę, jeigu tokiomis pataisomis yra paneigiamas prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis, demokratija ar valstybės nepriklausomybė. Kitaip aiškinant Konstituciją, ji būtų suprantama kaip sudaranti prielaidas panaikinti 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktu paskelbtą atkurtą „nepriklausomą demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę“[868].

Pastebėtina, kad Konstitucija saisto ir pačią valstybinę bendruomenę – pilietinę Tautą, todėl reikalavimas laikytis Konstitucijos Tautai vykdant aukščiausią suverenią galią negali būti vertinamas kaip Tautos suvereniteto varžymas ar ribojimas ar visai Tautai priklausančių suverenių galių savinimasis[869]. Pabrėžtina, kad Konstitucijos 3 straipsnio

[868] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.
[869] *Ibidem.*

nuostatų paskirtis – apsaugoti šiame straipsnyje nurodytas konstitucines vertybes: Tautos suverenitetą, Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką. Darytina išvada, kad Konstitucijos 3 straipsnio nuostatos suponuoja Tautos pareigą paisyti savo pačios priimtos Konstitucijos. Akcentuotina, kad toks reikalavimas kyla iš pačių Konstitucijos viršenybės ir konstitucinių teisinės valstybės principų. Būtent todėl Seimui kyla pareiga neskelbti referendumo, jeigu referendumui siūlomas sprendimas neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, nes taip būtų sudaromos prielaidos paneigti konstitucinius principus, pačią Konstituciją kaip aukščiausiąją teisę ir Tautos bendro gyvenimo teisinį pamatą.

Privalomieji referendumai gali būti rengiami ir dėl kitų įstatymų ar jų nuostatų, kuriuos siūlo referendumu svarstyti 300 tūkstančių turinčių rinkimų teisę piliečių ar Seimas. Šiuo atveju sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė daugiau kaip pusė piliečių, dalyvavusių referendume, bet ne mažiau kaip 1/3 piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus.

Konsultaciniai (patariamieji) referendumai gali būti rengiami kitais svarbiausiais Valstybės ir Tautos gyvenimo klausimais, dėl kurių pagal Referendumo konstitucinį statymą nėra būtina rengti privalomąjį referendumą, bet juos siūlo svarstyti referendumu 300 tūkstančių turinčių rinkimų teisę piliečių ar Seimas. Šiuo atveju sprendimas laikomas priimtu, jeigu tam pritarė ne mažiau kaip pusė jame dalyvavusių piliečių. Tuo atveju, kai patariamajame referendume dalyvavo daugiau kaip pusė turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašą piliečių ir šiam referendumui pateiktam sprendimui pritarė ne mažiau kaip pusė jame dalyvavusių piliečių, piliečių pareikštos valios įgyvendinimo klausimas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo galutinių referendumo rezultatų paskelbimo turi būti apsvarstytas Seime Lietuvos Respublikos Seimo statuto nustatyta tvarka.

Pastebėtina ir tai, kad referendumo procesas apima keletą stadijų: referendumo inicijavimą ir paskelbimą, vykdymą, rezultatų nustatymą ir paskelbimą. Pagal Konstituciją, referendumus turi organizuoti joje expressis verbis įvardyta institucija – Vyriausioji rinkimų komisija.

Referendumo paskelbimo iniciatyvos teisė priklauso piliečiams ir Seimui. Piliečių referendumo paskelbimo iniciatyvos teisė įgyvendinama 300 tūkstančių turinčių rinkimų teisę piliečių reikalavimu. Seime referendumo paskelbimo iniciatyvos teisę gali įgyvendinti ne mažesnė kaip 1/4 visų Seimo narių grupė.

Piliečių referendumo paskelbimo iniciatyvos teisę piliečiai įgyvendina tiesiogiai (Referendumo konstitucinio įstatymo 11 straipsnis). Tuo tikslu iš ne mažiau kaip penkiolikos piliečių, turinčių rinkimų teisę, sudaroma piliečių referendumo iniciatyvinė grupė. Ši grupė kreipiasi į Vyriausiąją rinkimų komisiją, pateikia jai prašymą įregistruoti grupę ir referendumu siūlomo priimti sprendimo tekstą. Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip per 15 dienų nuo grupės prašymo gavimo dienos savo posėdyje surašo grupės įregistravimo aktą. Iniciatyvinės grupės įregistravimo aktas yra referendumo iniciatyvos įgyvendinimo pagrindas. Vyriausioji rinkimų komisija apie grupės įregistravimą informuoja Seimo pirmininką, kuris artimiausiame Seimo posėdyje praneša Seimui apie piliečių reiškiamą iniciatyvą skelbti referendumą. Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo grupės įregistravimo turi išduoti jai piliečių parašų rinkimo lapus. Referendumo konstitucinio įstatymo 12 straipsnis numato, kad piliečių iniciatyvos teisei paskelbti referendumą įgyvendinti nustatomas 6 mėnesių terminas. Jis skaičiuojamas nuo

piliečių parašų rinkimo lapų išdavimo, įskaitant prieigos prie elektroninės formos piliečių parašų rinkimo lapo sukūrimą, Vyriausiojoje rinkimų komisijoje dienos. Per nustatytą terminą surinkus 300 tūkstančių piliečių parašų (piliečių parašų skaičius neribojamas, tačiau jų turi būti ne mažiau kaip trys šimtai tūkstančių), iniciatyvinė grupė surašo baigiamąjį aktą ir kartu su piliečių parašais, patvirtinančiais reikalavimą paskelbti referendumą, perduoda Vyriausiajai rinkimų komisijai. Jeigu per nustatytą terminą nesurenkamas reikiamas piliečių parašų skaičius, parašų rinkimas nutraukiamas.

Referendumo konstitucinio įstatymo 12 straipsnyje taip pat yra numatyta, kad referendumo iniciatyvos grupė, remdamasi Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimu įregistruoti grupę, turi teisę organizuoti piliečių parašų rinkimą ir apie tai daryti pranešimus visuomenės informavimo priemonėse. Grupės įgalioti atstovai, užtikrindami piliečių parašų rinkimo lape pasirašančių piliečių duomenų apsaugą, turi teisę rinkti piliečių parašus viešose vietose, piliečių sutikimu – jų gyvenamosiose patalpose. Pilietis savo parašą dėl reikalavimo paskelbti referendumą turi teisę atšaukti. Apie šį sprendimą jis privalo pranešti Vyriausiajai rinkimų komisijai ne vėliau kaip iki piliečių reikalavimų perdavimo jai dienos.

Pastebėtina, kad Konstitucijoje numatyta nuolatinė aukščiausioji rinkimų ir referendumų organizavimo ir vykdymo valstybės institucija yra Vyriausioji rinkimų komisija. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymu[870], Vyriausiosios rinkimų komisijos uždaviniai yra ne tik organizuoti ir vykdyti referendumus, tačiau taip pat ir užtikrinti, kad referendumai vyktų remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintais demokratinių rinkimų principais, taip pat garantuoti vienodą jų taikymą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Taigi, konstitucinis Vyriausiosios rinkimų komisijos statusas suponuoja jos įgaliojimus, inter alia, prižiūrėti ir imtis priemonių, kad subjektai, dalyvaujantys organizuojant ir vykdant referendumą, laikytųsi Konstitucijos ir įstatymų reikalavimų[871].

Detaliau nagrinėjant Vyriausioji rinkimų komisija, be anksčiau aptartų funkcijų, taip pat atlieka ir šias: 1) registruoja Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinę grupę referendumui surengti; 2) tikrina ir nustato, ar yra tinkamai surinkti 300 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, reikalaujančių paskelbti referendumą, parašų; 3) registruoja Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinę grupę. Taigi, Vyriausioji rinkimų komisija gautus dokumentus dėl referendumo paskelbimo per 30 dienų patikrina ir, nustačiusi, kad dokumentai atitinka reikalavimus, iniciatyvinės grupės baigiamąjį aktą kartu su piliečių reikalavimais ir savo išvada perduoda Seimui.

Įgyvendindama savo įgaliojimus, Vyriausioji rinkimų komisija leidžia aktus – sprendimus. Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimai gali būti skundžiami Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui.

Iš Konstitucijos išeina, kad nustatyti Vyriausiosios rinkimų komisijos įgaliojimai registruoti piliečių referendumo iniciatyvinę grupę ir prižiūrėti, kad referendumai vyktų remiantis Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintais demokratinių rinkimų principais, aiškintini kartu, t. y. įgaliojimas registruoti piliečių referendumo iniciatyvinę grupę reiškia ir įgaliojimą vertinti, ar piliečių referendumo iniciatyvinė grupė laikosi teisės aktuose nustatytų reikalavimų, ir atsisakyti įregistruoti tokią piliečių referendumo iniciatyvinę grupę,

[870] Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 68-2774.
[871] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.

kuri nesilaiko šių reikalavimų, *inter alia*, reikalavimo, kad piliečių referendumo iniciatyvinę grupę turi sudaryti ne mažiau kaip 15 piliečių, turinčių rinkimų teisę, taip pat teisės aktuose nustatytų reikalavimų referendumui siūlomiems įstatymų, kitų aktų ir sprendimų projektams. Vadinasi, Vyriausioji rinkimų komisija privalo vertinti, ar piliečių referendumo iniciatyvinė grupė laikosi įstatymų nustatytų reikalavimų referendumui siūlomiems įstatymų projektams, *inter alia*, ar Konstitucijos pakeitimo įstatymo projektu paisoma reikalavimų Konstitucijos pataisomis nepažeisti jos nuostatų darnos, laikytis materialiųjų Konstitucijos keitimo apribojimų ir atsisakyti įregistruoti tokią piliečių referendumo iniciatyvinę grupę, kurios referendumui siūlomas projektas šių reikalavimų neatitinka[872].

Kaip minėta, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose taip pat yra pabrėžęs iš Konstitucijos 9 straipsnio 1 dalies kylančio imperatyvo sudaryti prielaidas per referendumą nustatyti tikrąją Tautos valią svarbą ir jo suponuojamo reikalavimo nustatyti tikrąją Tautos valią dėl kiekvieno referendumui teikiamo svarbiausio Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimo atskirai. Kita vertus, prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintinas toks teisinis reglamentavimas, kuriuo nėra nustatytas reikalavimas referendumui siūlomame sprendime kaip vieno klausimo neteikti kelių tarpusavyje savo turiniu ir pobūdžiu nesusijusių klausimų, tarpusavyje nesusijusių Konstitucijos pataisų ar įstatymų nuostatų[873].

Seimas, gavęs tinkamai įformintą piliečių referendumo iniciatyvinės grupės baigiamąjį aktą kartu su piliečių reikalavimais ir Vyriausiosios rinkimų komisijos išvadą, kad pateikti dokumentai atitinka įstatymus, per sesiją artimiausiame Seimo posėdyje svarsto referendumo paskelbimo datos klausimą. Į šį posėdį kviečiami dalyvauti referendumo grupės atstovai. Seimo nutarimas dėl referendumo paskelbimo datos priimamas Seimo statuto nustatyta tvarka ne vėliau kaip per 1 mėnesį nuo dienos, kurią Seimo posėdyje pradėtas svarstyti referendumo paskelbimo datos klausimas.

Seimo narių grupės siūlymas paskelbti referendumą yra pateikiamas Seimui. Kartu su šiuo siūlymu Seimui yra pateikiamas ir Seimo nutarimo dėl referendumo paskelbimo projektas. Jį Seimas svarsto artimiausiame Seimo posėdyje ir priima sprendimą Seimo statute nustatyta tvarka[874]. Seimo nutarime dėl referendumo paskelbimo nurodoma referendumo rūšis, vykdymo data, referendumui pateikiamo sprendimo tekstas. Įsigaliojus Seimo nutarimui paskelbti referendumą, Vyriausioji rinkimų komisija visuomenės informavimo priemonėse ir savo interneto svetainėje paviešina referendumui teikiamo sprendimo tekstą.

Referendumo vykdymo data skiriama ne vėliau kaip po 3 mėnesių ir ne anksčiau kaip po 2 mėnesių nuo Seimo nutarimo dėl referendumo paskelbimo priėmimo dienos. Nuo iniciatyvinės grupės įregistravimo Vyriausiojoje rinkimų komisijoje arba nuo Seimo narių grupės siūlymo paskelbti referendumą pateikimo Seimui pradedama agitacija dėl referendumo.

Seimui priėmus nutarimą dėl referendumo paskelbimo, pradedamas pasirengimo

---

872 *Ibidem.*

873 Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.

874 Konstitucinis Teismas 2014 m. liepos 11 d. nutarime konstatavo, kad iš Konstitucijos kyla referendumo iniciatyvinės grupės pareiga referendumui teikti tik tokius Konstitucijos pataisų projektus, kuriais būtų paisoma materialiųjų Konstitucijos keitimo apribojimų, Vyriausiosios rinkimų komisijos pareiga neregistruoti referendumo iniciatyvinės grupės, referendumui siūlančios Konstitucijos pataisos projektą, kuriuo šių apribojimų nepaisoma, ir pagrindas Seimui neskelbti referendumo, jeigu referendumui teikiamu Konstitucijos pataisos projektu nepaisoma minėtų apribojimų. Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad referendumui teikiamų sprendimų atitikties formaliesiems ir, kai tai aktualu, materialiesiems reikalavimams patikra turėtų būti vykdoma dar prieš balsavimą Seime.

referendumui etapas. Jo metu formuojamos referendumo komisijos, kurios kartu su Vyriausiąja rinkimų komisija atlieka visus veiksmus, būtinus referendumui pasiruošti: sudaromi rinkėjų sąrašai, įteikiami rinkėjo pažymėjimai, įrengiamos balsavimo patalpos, paruošiami ir į balsavimo patalpas pristatomi referendumo biuleteniai ir kt.

Balsavimas referendumo dieną vyksta nuo 7 iki 20 valandos referendumo komisijos nurodytoje patalpoje. Seimo nutarime dėl referendumo paskelbimo gali būti nustatytas ir kitoks balsavimo laikas. Nuo 2003 m. vasario 27 d. galiojo nuostata, kad Seimas atskiru nutarimu gali nustatyti, kad referendumas vyksta ne vieną dieną (ši nuostata galiojo vykdant referendumą 2003 m. gegužės 10–11 d. dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje). Konstitucinis Teismas 2014 m. liepos 11 d. nutarimu šią įstatymo nuostatą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai. Minėtu nutarimu Konstitucinis Teismas konstatavo, kad iš Konstitucijos kylantis imperatyvas referendumo skelbimui ir vykdymui taikyti demokratinius rinkimų į politines atstovaujamąsias institucijas principus, suponuoja ir reikalavimą skelbiant referendumą nustatyti vieną jo dieną. Tokio reikalavimo tikslas – referendume užtikrinti demokratinį sprendimų priėmimo procesą, užtikrinti referendumo proceso sąžiningumą ir skaidrumą, be kita ko, tai, kad tokia pati referendumo skelbimo ir vykdymo tvarka būtų taikoma sprendžiant visus svarbiausius Valstybės ir Tautos gyvenimo klausimus, taip kartu sudaromos prielaidos užtikrinti ir konstitucinį imperatyvą per referendumą nustatyti tikrąją Tautos valią. Remiantis tais pačiais argumentais, prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažintos ir kitos Referendumo įstatymo nuostatos (įtvirtintos 18 straipsnio 8 dalyje, 45 straipsnio 1 dalyje, 53 straipsnio 2 dalyje, 81 straipsnio 1 dalyje, 82 straipsnyje), kuriomis sudarytos prielaidos referendumui vykti ne vieną dieną[875].

Pasibaigus balsavimo laikui, nustatomi ir paskelbiami referendumo rezultatai. Galutinius referendumo rezultatus ne vėliau kaip per 4 dienas po balsavimo referendume dienos oficialiai savo interneto svetainėje skelbia Vyriausioji rinkimų komisija. Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip kitą dieną po galutinių referendumo rezultatų oficialaus paskelbimo dienos perduoda Respublikos Prezidentui referendumu priimto sprendimo tekstą.

Referendumu priimto įstatymo, kito akto ar sprendimo priėmimo diena yra laikoma balsavimo referendume diena. Referendumu priimtą įstatymą, kitą aktą ar sprendimą ne vėliau kaip per 5 dienas nuo galutinių referendumo rezultatų oficialaus paskelbimo privalo pasirašyti ir oficialiai paskelbti Respublikos Prezidentas. Referendumu priimtas įstatymas (išskyrus Konstitucijos pataisas), kitas aktas ar sprendimas įsigalioja kitą dieną po jų oficialaus paskelbimo Teisės aktų registre, jeigu juose pačiuose nenustatyta vėlesnė įsigaliojimo diena.

3. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė

Kitas tiesioginės demokratijos institutas yra įstatymų leidybos iniciatyvos teisė. Šis institutas įtvirtintas Konstitucijos 68 straipsnio 2 dalyje. Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimą reglamentuoja Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įstatymas[876]. Šiuo įstatymu nustatoma, kokia tvarka įgyvendinama: 1) piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisė ir 2) piliečių teisė teikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti

[875] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.

[876] Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 1-5.

Lietuvos Respublikos Konstituciją. Pabrėžtina, kad šis įstatymas netaikomas įgyvendinti peticijos teisę, piliečių teisę inicijuoti referendumus ir Respublikos Prezidento, Vyriausybės ir Seimo narių įstatymų leidybos iniciatyvos teisę Seime.

Įstatymo projektą, kurį Seimas privalo svarstyti, turi pateikti 50 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių rinkimų teisę[877]. Šie parašai turi būti surinkti per du mėnesius nuo parašų rinkimo lapų išdavimo. Tuo metu teisę teikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją turi ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų. Šiuo atveju parašai turi būti surinkti per keturis mėnesius nuo parašų rinkimo lapų išdavimo. Piliečių parašai gali būti renkami ir elektroniniu būdu. Šiam tiesioginės demokratijos institutui įgyvendinti taip pat kaip ir referendumo inicijavimo būtina sudaryti iniciatyvinę grupę, tačiau ne bent iš penkiolikos, kaip yra referendumo inicijavimo atveju, bet bent iš dešimties asmenų, turinčių rinkimų teisę. Iniciatyvinę grupę registruoja Vyriausioji rinkimų komisija įstatymų nustatyta tvarka.

Iniciatyvinė grupė pateikia Vyriausiajai rinkimų komisijai prašymą, kuriame nurodoma, kokį įstatymą siūloma priimti, pakeisti ar papildyti arba sumanymo keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją nuostatos. Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po iniciatyvinės grupės prašymo ir iniciatyvos projekto pateikimo privalo išduoti reikiamą skaičių piliečių parašų rinkimų lapų iniciatorių atstovams. Surinkus reikiamą skaičių parašų, parašų rinkimo lapai perduodami Vyriausiajai rinkimų komisijai, kuri per penkiolika dienų patikrina parašų autentiškumą ir Seimui pateikia išvadą, ar per nustatytą terminą yra surinktas reikiamas parašų skaičius. Seime išvados gavimo dieną įregistruojamas iniciatyvinės grupės siūlomas projektas. Piliečių inicijuotas įstatymo, jo pakeitimo ar papildymo arba Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimo ar papildymo projektas pateikiamas artimiausiame Seimo posėdyje po jo įregistravimo Seime. Jeigu svarstymo metu Seimas nusprendžia, kad toks projektas turi būti grąžintas tobulinti, jis grąžinamas ne iniciatoriams, o Seimo komitetui, kuris yra pagrindinis svarstant šį įstatymo projektą. Piliečių inicijuotas Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimo ar papildymo projektas Seime svarstomas ir priimamas Seimo statuto nustatyta bendrąja tvarka dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos pataisų projektų.

Jeigu iniciatoriai neįgyvendina įstatymų leidybos iniciatyvos, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė ar bet kuris Seimo narys gali pateikti tą patį projektą Seimui.

Vertėtų paminėti ir dar vieną visiškai naują tiesioginės demokratijos institutą – tai Europos Sąjungos piliečių iniciatyva. 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonoje pasirašyta sutartimi buvo iš dalies pakeista Europos Sąjungos sutartis ir Europos Bendrijos steigimo sutartis. Siekiant sustiprinti Europos Sąjungos demokratinę sistemą, buvo numatyta įsteigti Europos Sąjungos piliečių iniciatyvą. Europos Sąjungos sutarties 11 straipsnio 4 dalis nustato, kad „ne mažiau kaip milijonas reikšmingos valstybių narių dalies piliečių, manydami, kad Sutartims įgyvendinti reikalingas Sąjungos teisės aktas, gali imtis iniciatyvos raginti Europos Komisiją, kad ji, neviršydama savo įgaliojimų, pateiktų tuo klausimu atitinkamą pasiūlymą“[878].

4. Peticijos teisė

[877] Pabrėžtina, kad buvo paskelbta referendumo iniciatyva dėl piliečių, turinčių teisę pateikti įstatymo projektą, skaičiaus sumažinimo iki 20 tūkstančių, tačiau nesurinkus reikiamo piliečių parašų skaičiaus referendumo iniciatyvai įgyvendinti, referendumas nebuvo paskelbtas.

[878] Plačiau: 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 211/2011 dėl piliečių iniciatyvos. OL L 65, 2011-03-11, p. 1.

Konstitucijos 33 straipsnio 3 dalis numato, kad piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas. Peticijos teisė – viena iš teisių, kurias įgyvendindami piliečiai gali dalyvauti valdant savo šalį. Peticija paprastai suprantama kaip individualus ar kolektyvinis kreipimasis į viešosios valdžios institucijas, kuriame yra išdėstytas siūlymas spręsti tam tikrą ne tik pareiškėjui, bet ir visai visuomenei ar jos daliai svarbų klausimą[879]. Peticijos teisės įgyvendinimo tvarką reguliuojantis įstatymas – Peticijų įstatymas[880] – buvo priimtas tik 1999 m., taigi ne vienus metus buvo susidariusi legislatyvinė omisija.

Peticijos teisė apibrėžiama kaip Konstitucijoje laiduojama teisė kreiptis šio įstatymo nustatyta tvarka į Seimą, Vyriausybę ar savivaldybės institucijas – savivaldybės tarybą ir savivaldybės administracijos direktorių. Tuo metu, pagal Peticijų įstatymą, pati peticija yra rašytinis arba elektroninis pareiškėjo kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar savivaldybės institucijas su reikalavimais ar siūlymais spręsti tam tikrus specialius klausimus, kai tam reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Tie tam tikri specialūs klausimai, kuriais kreipiamasi, yra: 1) žmogaus teisių ir laisvių apsauga ar įgyvendinimas; 2) valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimas; 3) kiti svarbūs visuomenei, savivaldybėms ar valstybei klausimai.

Taigi galima įvardyti šiuos peticijos požymius:

1) tai rašytinis arba elektroninis kreipimasis. Šiame kreipimesi turi būti nurodomi duomenys apie pareiškėją, instituciją, į kurią kreipiamasi, kreipimosi padavimo priežastys, prašymas pripažinti jį peticija, pareiškėjo reikalavimai. Kreipimasis turi būti pasirašytas. Jeigu kreipimasis pateikiamas elektroniniu būdu, jis turi būti pasirašytas elektroniniu parašu;
2) tai kreipimasis tik į tam tikras specialiąsias institucijas – Seimą, Vyriausybę ar savivaldybės institucijas (savivaldybės tarybą arba administracijos direktorių);
3) tai tik tam tikros apibrėžtos subjektų grupės kreipimasis. Peticiją gali paduoti tik ne jaunesnis kaip 16 metų Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikoje, arba jų grupė;
4) tai kreipimasis spręsti tik tam tikrus specialius klausimus. Šių klausimų sąrašas nėra baigtinis ir, sprendžiant iš Peticijų įstatymo 3 straipsnio, gali apimti bet kokias visuomenei, valstybei ar savivaldybėms svarbias sritis. Vienintelė sąlyga – negalima kelti tokių reikalavimų, kurių išsprendimas varžytų kitų žmonių teises ir laisves, grėstų Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui, konstitucinei santvarkai;
5) tai kreipimasis, kai keliamam klausimui išspręsti būtina priimti naują teisės aktą arba pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą;
6) tai kreipimasis, kurį peticijų komisijos pripažįsta peticija. Sudaromos Seimo Peticijų komisija, Vyriausybės Peticijų komisija ir kiekvienos savivaldybės peticijų komisijos. Peticijų komisijos, gavusios kreipimąsi, sprendžia, ar jį pripažinti peticija ir priimti nagrinėti. Jeigu kreipimąsi atsisakoma pripažinti peticija, toks sprendimas gali būti skundžiamas: Seimo Peticijų komisijos sprendimas – Sei-

[879] Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 11-410.
[880] Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2128.

mui; savivaldybės peticijų komisijos – savivaldybės tarybai[881].

Taigi tam, kad kreipimasis būtų laikomas peticija, jis turi atitikti visas šias sąlygas.

Pabrėžtina, jog Peticijų įstatyme buvo nustatyta, kad Vyriausybės Peticijų komisijos sprendimas gali būti skundžiamas Vyriausybės kancleriui, ir kad Seimo, Vyriausybės kanclerio arba savivaldybės tarybos sprendimas atsisakyti tenkinti skundą yra galutinis ir neskundžiamas. Konstitucinis Teismas konstatavo[882], jog abi šios nuostatos yra prieštaraujančios Konstitucijai, taip pat išaiškino, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme. Peticijų įstatymo pakeitimas priimtas 2016 m. gruodžio 8 d. nustatant, kad minėti sprendimai gali būti skundžiami bendrąja tvarka administraciniam teismui. Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad pilietis, manantis, kad jo konstitucinė peticijos teisė yra pažeista ar neįgyvendinta dėl to, kad atitinkamus įgaliojimus turinti institucija atsisakė pripažinti jo kreipimąsi peticija arba peticiją priimti nagrinėti ne tais pagrindais, kurie nustatyti įstatymuose, privalo turėti teisę kreiptis į teismą dėl tokiu atsisakymu galimai pažeistos konstitucinės peticijos teisės gynimo.

Įdomu tai, kad šiuo metu įtvirtintas dvipakopis peticijų nagrinėjimas, t. y. iš pradžių peticija nagrinėjama atitinkamoje peticijų komisijoje, o paskui – atitinkamoje institucijoje: atitinkama peticijų komisija, ne vėliau kaip per 90 kalendorinių dienų nuo sprendimo priimti peticiją nagrinėti priėmimo dienos, išnagrinėjusi peticiją, teikia atitinkamai Seimui, Vyriausybei arba savivaldybės tarybai išvadas dėl peticijoje išdėstytų reikalavimų ir siūlymų tenkinimo. Tuo atveju, kai prieinama išvada tenkinti peticijoje išdėstytus reikalavimus ir siūlymus, gali būti parengiamas atitinkamo teisės akto projektas arba siūloma sudaryti komisiją ar darbo grupę teisės akto projektui parengti, arba siūloma pavesti atitinkamoms valstybės institucijoms parengti teisės akto projektą (kai peticiją nagrinėja Vyriausybė), arba siūloma pavesti savivaldybės administracijos direktoriui parengti teisės akto projektą (kai peticiją nagrinėja savivaldybės taryba).

Išnagrinėjus peticiją Seime, Vyriausybėje ar savivaldybės taryboje, apie priimtus sprendimus per 10 darbo dienų raštu pranešama pareiškėjui ar jo atstovui ir apie tai paskelbiama peticiją išnagrinėjusios institucijos interneto tinklalapyje. Seimo, Vyriausybės ir savivaldybės tarybos sprendimai dėl peticijose išdėstytų reikalavimų ir siūlymų tenkinimo yra galutiniai ir neskundžiami. Taigi, konstitucinė peticijos teisės samprata suponuoja tai, kad piliečio konstitucinė peticijos teisė yra laikoma įgyvendinta tada, kai atitinkamus įgaliojimus turinti viešosios valdžios institucija apsvarsto pateiktą peticiją ir priima sprendimą dėl peticijoje išdėstytų reikalavimų (siūlymų) tenkinimo ar netenkinimo.

---

881 Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2128.

882 Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 11-410; Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendimas. TAR, 2016-06-29, Nr. 17828.